

СТАНОВИЩЕ

относно кандидатурата на гл. ас. д-р Гергана Руменова Русева за заемане на академичната длъжност „доцент” в конкурса по професионално направление 2.1. филология (санскрит), обявен в ДВ, бр. 100/20.12.2011 г.

от доц. д-р Мария Владимирова Данчева, катедра „Общо, индоевропейско и балканско езикознание”, СУ „Св. Климент Охридски”

Гл. ас. д-р Гергана Русева е единствен кандидат в конкурса за доцент по професионално направление 2.1. филология (санскрит). Документацията ѝ по конкурса е пълна и изготвена в съответствие с нормативните изисквания. Кандидатурата отговаря на условията по чл. 24, ал. 1 от Закона за развитието на академичния състав в Република България.

Гергана Русева има преподавателски опит във ВУЗ от 2000 г., като от 2009 г. вече е гл. асистент по санскрит (I и II част), морфология и синтаксис на хинди, санскрит за неиндолози. От служебната ѝ характеристика става ясно, че тя е „обаятелен преподавател, който привлича студентите с многото си знания и опит”. Тя съдейства активно за модернизация на учебния процес чрез осигуряване на студентите си с базирани на интернет материали за провежданите занятия и чрез използване на електронни речници в обучението по санскрит.

Кандидатката участва в конкурса с публикуван хабилитационен труд (монографията ѝ) и 7 научни публикации, които не повтарят представените преди това за придобиване на образователната и научна степен „доктор”. Тя има вече 10 библиографски цитирания, съхранени в собствен архив, 8 индексирани публикации, участва в 4 проекта. Владеенето ѝ на английски, руски, санскрит и хинди, изучаването на френски, класически тибетски, урду и египетски я правят ценен научен кадър, дават ѝ възможност да следи и ползва богатата научна литература по нейната специалност и да провежда интересни изследвания в областта на индоарийските езици, където тя се проявява като млад, надежден и талантлив учен. Тя е и отличен преводач от санскрит и хинди.

Сред списъка на публикуваните трудове, с които Гергана кандидатства в конкурса, ясно се откроява нейната монография „Граматика на идентичността: за развитието на думата *ātmán* в индоарийските езици”, С., 2012, 289 с. Пет от публикациите ѝ (3., 4., 5., 6. и 7. от списъка) са предварителни разработки по проблеми от хабилитационния ѝ труд. Русева посвещава изследванията си главно на думата *ātmán* като основна за индийската култура и светоусещане, за индийските религиозни и философски учения, дума, която с времето се утвърждава със своето възвратно и възвратно емфатично значение. Проблемът е съществен за науката и безспорно представлява интерес не само за специалисти по индоарийските езици, но и по индоевропейско и общо езикознание, а така също и за преводачи и философи.

Обеднявайки тематично петте публикации с монографията, ще се спра по-подробно на нейните достойнства. Това е едно изключително задълбочено и всестранно изследване на базата на индоарийските езици, извършено в диахронен план, като са взети под внимание трите основни хронологични пласта – древен, среден и нов. Тези пластовете се съпоставят на различни нива на езика, като се проследява развитието на думата *ātmán* и нейните наследници от периода на Ведите до наши дни. Трябва да се

отбележи, че това е първото диахронно изследване в индологичната научна литература, което така детайлно и цялостно разглежда думата *ātmán* на всички равнища за целия досегашен период на развитие на индоарийските езици. То е и първото българско диахронно изследване на тези езици.

Привлечен е огромен езиков материал, който авторката ни представя и анализира със завидна компетентност и задълбоченост. Извършена е огромна изследователска работа. Включените в библиографията на книгата ù 236 заглавия на български, английски, руски, френски, немски, санскрит и хинди на специализирана научна литература по проблема показват, че Гергана Русева е много добре запозната с извършеното от учените преди нея и че има солидна база за по-нататъшни обосновани заключения и нови концепции.

Трудът се състои от увод, 6 глави, заключение и 5 приложения, като всяка глава ни обогатява, разкривайки от различен ъгъл обекта на изследването. Обхванати са:

1. етимологията на думат *ātmán*;
2. формалното и морфологичното развитие на тази дума и нейните наследници във времето в индоарийските езици, включително граматикализираните адвербиални форми и композитите с тях, при наличие на нагледни таблици и схеми;
3. семантичното развитие на думата *ātmán* от периода на Ведите и Упанишадите към периода на класическия санскрит, като различните ù значения - дъх, жизнен дъх, душа, дух, живот, същност (на живота), характер, особеност, разбиране, интелект, ум, тяло, син, възвратното и възвратно емфатичното значение - са изведени въз основа на множество примери; посочени са и употребите в новоиндоарийските езици на думата *ātmán* и нейните наследници като инклузивно лично местоимение за 1 л. мн. ч. и като уважително местоимение за 2 л., а в някои езици и за 3 л. - с други думи, семантичната сфера на обекта на изследване е цялостно представена;
4. функциите и употребите на думата *ātmán* и нейните наследници в индоарийските езици – проследява се възвратната ù употреба и граматикализацията ù като възвратно местоимение, както и граматикализацията на останалите възвратни маркери; в монографията за пръв път в индологичната научна литература така подробно са изследвани и анализирани особеностите при възвратната употреба на думата *ātmán* и нейните наследници в пасивните конструкции, ергативната конструкция, формално подобната на пасив конструкция в хинди за способност или неспособност за извършване на глаголното действие, конструкциите за необходимост, дативно-субектните конструкции, конструкциите за израз на притежание, както и случаите на възникнала двузначност, при които antecedentът не е еднозначно определен;
5. възвратната емфатична определителна и обстоятелствена употреба на думата *ātmán* и нейните наследници и връзката на тези употреби със същинската им възвратна употреба (за пръв път така основно и последователно разгледани);
6. реконструкцията на първоначалните значения на концепта *ātmán* като ключов за индийската култура и мироглед (от голям интерес не само за лингвисти, но и за философи);
7. преводът на думата *ātmán* – на границата между текст, контекст, концепт и концепция, на който е отделено специално внимание: 1. във връзка с превода на 3 строфи от Бхагавадгита, където *ātmán* се среща 15 пъти (тук особено ценни са предложеният от авторката научен превод за тях, критичният ù анализ на петте съществуващи вече превода, които не съответстват на действителното съдържание на текста, както и привлеченият коментар на Шанкара към тези строфи) и 2. във връзка с превода на композита *ātmahán* в Иша Упанишад, за чийто цялостен текст за пръв път на български език е представен научен превод, придружен с коментар. Анализирани от авторката употреби на думата *ātmán* и нейните наследници дават възможност на преводачите да скъсат с погрешната практика да пренебрегват възвратното и възвратно емфатичното им значение и при всички случаи на поява на *ātmán* да го възприемат с

едно и също, предимно традиционно значение, зададено в трудовете на Шанкара. Показано е как трябва да се навлезе в дълбинните семантични пластове на текста, за да се намери подходящият превод, точно съответстващ на съдържанието на превеждания текст, за което голям принос безспорно има гл. ас. д-р Гергана Русева.

Обобщавайки накратко всички научни приноси на монографията, трябва да отбележа, че това е едно изключително ценно изследване за лингвисти, философи и преводачи. То може и трябва да се използва и в преподавателската работа по сравнителна историческа граматика на индоарийските езици.

По отношение на статията „По въпроса за композитите и техния произход във ведийския език” виждам приносния ѝ момент в посочване въз основа на примери от ведийския още на няколко аргумента в полза на хипотезата за по-ранния произход на композитите, чийто първи член е в падежна форма.

В статията „За „звуковия символизъм” и устойчивостта на формите на личните местоимения в индоарийските езици” пък се разкрива как назалът [m] в личното местоимение за 1 л. и денталният експлозив [t] в личното местоимение за 2 л. насочват не само конвенционално, но и паралингвистично към съответното значение на тези местоимения и по този начин ги правят по-устойчиви във времето.

Въз основа на всички научни приноси на представените от гл. ас. д-р Гергана Русева научни трудове за конкурса, както и на отличните ѝ преподавателски качества оценявам положително нейната кандидатура за академичната длъжност „доцент” по санскрит и предлагам с пълна убеденост научното жури да ѝ присъди това научно звание.

София, 07.04.2012

/Доц. д-р Мария Данчева/